

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 29 października 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący)

SSN Tomasz Artymiuk

SSN Jerzy Grubba

SSN Wiesław Koziulewicz

SSN Dorota Rysińska

SSN Jacek Sobczak (sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

Protokolant Łukasz Majewski

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Aleksandra Herzoga po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 29 października 2012 r., przekazanego na podstawie art. 60 § 2 w zw. z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) wniosku **Prokuratora Generalnego** o podjęcie w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego uchwały mającej na celu rozstrzygnięcie występujących w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa i wyjaśnienie następującego zagadnienia prawnego:

Czy w wyroku łącznym granice kary łącznej grzywny wymierzonej w stawkach dziennych, o których mowa w art. 39 § 1 k.k.s i art. 86 § 1 k.k., wyznaczone są jedynie poprzez kryterium ilości stawek dziennych, czy też przy kształtowaniu w wyroku łącznym wymiaru kary łącznej grzywny jej ustawowe granice określa iloczyn liczby stawek dziennych i ich wysokości w dotychczas orzeczonych grzywnach?

podjął uchwałę:

W wyroku łącznym granice kary łącznej grzywny wymierzonej w stawkach dziennych, o których mowa w art. 86 § 1 k.k. i art. 39

§ 1 k.k.s., wyznaczone są wyłącznie przez kryterium liczby stawek dziennych. Wysokość na nowo określonej stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio (art. 86 § 2 k.k.).

UZASADNIENIE

Prokurator Generalny, na podstawie art. 60 § 2 w zw. z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym wniósł o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa, występującej w orzecznictwie Sądu Najwyższego w zakresie dotyczącym następującego zagadnienia prawnego: „Czy w wyroku łącznym granice kary łącznej grzywny wymierzonej w stawkach dziennych, o których mowa w art. 39 § 1 k.k.s. i art. 86 § 1 k.k., wyznaczone są jedynie poprzez kryterium ilości stawek dziennych, czy też przy kształtowaniu w wyroku łącznym wymiaru kary łącznej grzywny jej ustawowe granice określa iloczyn liczby stawek dziennych i ich wysokości w dotychczas orzeczonych grzywnach?” W uzasadnieniu swego wystąpienia Prokurator Generalny zwrócił uwagę na zarysowujące się w orzecznictwie Sądu Najwyższego dwa stanowiska we wskazanej kwestii. Pierwsze z nich, wyrażone zostało w wyrokach z dnia 15 października 2008 r., IV KK 113/08, Lex nr 469408 i z dnia 1 grudnia 2010 r., III KK 231/10, Lex nr 653511, gdzie stwierdzono, że szczegółowa regulacja z art. 86 § 2 k.k. nie przekreśla działania podstawowej zasady kształtowania wysokości kary łącznej grzywny zawartej w art. 86 § 1 k.k., zakazującej orzekania jej w wyższej wysokości od sumy kar (co wiązać się musi z porównaniem grzywien wyrażonych w formie kwot). Drugie sformułowano w postanowieniu z dnia 5 maja 2011 r., III KK 42/11, OSNKW 2011, z. 9, poz. 79, gdzie zawarto pogląd odmienny, z którego wynika, iż ustalenie granic kary łącznej grzywny odbywa się niezależnie od wysokości stawek przyjętych w poszczególnych wyrokach (co oznacza porównanie grzywien jedynie w formie stawek).

Zdaniem Prokuratora nie ulega wątpliwości, że we wskazanych wyżej orzeczeniach Sądu Najwyższego została dokonana rozbieżna wykładnia w zakresie znaczenia przepisów art. 86 § 1 i § 2 k.k. (art. 39 § 1 k.k.s.) i ich wzajemnej relacji przy kształtowaniu kary łącznej grzywny.

Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów zważył, co następuje.

Na wstępie stwierdzić należy, że wniosek Prokuratora Generalnego spełnia wymogi określone w art. 60 § 2 w zw. z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002

r. o Sądzie Najwyższym. Aby skutecznie wystąpić z tzw. abstrakcyjnym pytaniem prawnym, wykazać bowiem należy nie tylko rozbieżność istniejącą w orzecznictwie, ale również to, że rozbieżność owa wynika z odmiennej wykładni prawa dokonywanej przez sądy (zob. postanowienie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., I KZP 33/04, R-OSNKW z 2005 r., poz. 1934 oraz uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2012 r., I KZP 8/12, OSNKW 2012, z. 7, poz. 71).

Analizując orzeczenia Sądu Najwyższego zawierające wykładnię przepisu art. 86 § 1 w zw. z § 2 k.k. potwierdzić należy, iż w odniesieniu do tych przepisów zarysowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Wyrokiem z dnia 15 października 2008 r., IV KK 113/08, Sąd Najwyższy uwzględnił kasację od prawomocnego wyroku łącznego, wniesioną na korzyść skazanego, w której podniesiony został zarzut rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 86 § 1 k.k., poprzez orzeczenie kary łącznej grzywny za zbiegające się przestępstwa w wysokości przekraczającej sumę kar grzywnien orzeczonych za poszczególne przestępstwa. Orzekając w niniejszej sprawie, Sąd Najwyższy wskazał, że przepis art. 86 § 1 k.k. ustanawia fundamentalną zasadę dotyczącą granic wymiaru kary łącznej, zgodnie z którą nie może być ona niższa od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa i nie może być wyższa od sumy tych kar, przy czym artykuł ten określa maksymalne kary określonego rodzaju. W ocenie Sądu Najwyższego, przepis art. 86 § 2 k.k. uszczegóławia natomiast zasady wymierzania kary łącznej grzywny, stanowiąc, że sąd określa na nowo wysokość jednej stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3 k.k., z zastrzeżeniem, iż wysokość jednej stawki dziennej nie może jednak przekroczyć najwyższej ustalonej poprzednio. Sąd Najwyższy zaznaczył, że przeprowadzony w kasacji prosty zabieg matematyczny wykazał, iż orzeczona kara łączna grzywny określona w wyroku łącznym, a wyrażająca się kwotą 3300 złotych (110 stawek dziennych pomnożone przez 30 złotych stanowiące wysokość jednej stawki) jest wyższa od tak wyrażonej sumy kar jednostkowych, to jest od kwoty 2550 złotych (50 stawek dziennych pomnożone przez 15 złotych oraz 60 stawek dziennych pomnożone przez 30 złotych). Uwzględniając wniesioną na korzyść skazanego kasację od wyroku łącznego Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż zawarte w art. 86 § 2 k.k. odwołanie się do treści art. 33 § 3 k.k., z zastrzeżeniem, iż wysokość jednej stawki dziennej nie może jednak przekroczyć najwyższej ustalonej poprzednio, wcale nie

przekreśla działania podstawowej zasady kształtowania wysokości kary łącznej grzywny zawartej w art. 86 § 1 k.k., zakazującej orzekania jej w wyższej wysokości od sumy kar. Zauważył przy tym, że wprawdzie odesłanie do art. 33 § 3 k.k. akcentuje konieczność badania warunków materialnych sprawców na czas orzekania w wyroku łącznym, ale nie oznacza to, aby poza wskazaną w art. 86 § 2 k.k. „najwyższą ustaloną poprzednio” stawką wszelkie inne kryteria kształtowania kary łącznej były bez znaczenia. W ocenie Sądu Najwyższego, tak jak zupełnie oczywistym jest, że przy określaniu granic kary łącznej grzywny liczba stawek dziennych kształtować się może od najwyższej do ich sumy, wynikających z kar podlegających łączeniu, co wynika wprost z zasady przewidzianej w art. 86 § 1 k.k. (dodatkowo określającym górne granice rodzajów kary), tak też szczegółowy zapis art. 86 § 2 k.k., nie czyni irrelevantnym zakazu orzekania kary łącznej grzywny w wysokości wyższej od sumy grzywien podlegających łączeniu. Sąd orzekający o karze łącznej w wyroku łącznym ma możliwość takiego ukształtowania liczby stawek dziennych (od najwyższej do ich sumy), że nawet przyjęcie stawki najwyższej z dotychczas orzeczonych nie pociągnie za sobą przekroczenia sumy kar grzywien. Jeżeli jednak liczba stawek dziennych ustalona zostanie zgodnie z zasadą kumulacji to - zdaniem Sądu Najwyższego - rozważając wysokość stawki dziennej, zobowiązany jest do uwzględnienia wynikającego z art. 86 § 1 k.k. *in principio* zakazu orzeczenia kary surowszej od sumy kar grzywien dotychczas orzeczonych. Innymi słowy - zdaniem Sądu Najwyższego - także kształtując karę łączną grzywny w oparciu o przesłanki przewidziane w art. 86 § 2 k.k., sąd nie może tracić z pola widzenia fundamentalnej zasady z art. 86 § 1 k.k.

Analogicznej wykładni w zakresie relacji pomiędzy paragrafami pierwszym i drugim art. 86 k.k. dokonał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 grudnia 2010 r., III KK 231/10, mocą którego uwzględnił kasację wniesioną na niekorzyść skazanego, opartą na zarzucie rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 86 § 1 k.k., polegającego na orzeczeniu za zbiegające się przestępstwa kary łącznej grzywny w wymiarze niższym od najwyższej kary jednostkowej grzywny wymierzonej za przestępstwo.

Odmiennej wykładni przepisów art. 86 § 1 i § 2 k.k. dokonał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 5 maja 2011 r., III KK 42/11, którym nie uwzględnił kasacji wniesionej na niekorzyść skazanego, opartej na zarzucie rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 39 § 1 k.k.s. w zw. z art. 39 § 2 k.k.s., polegającego na

wymierzeniu skazanemu kary łącznej grzywny w rozmiarze niższym od najwyższej z kar wymierzonych za zbiegające się przestępstwa i przestępstwa skarbowe. Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska wskazującego, że ustalenie dolnej granicy kary łącznej grzywny, tj. najsurowszej kary jednostkowej, powinno odbywać się nie tylko przez pryzmat liczby orzeczonych stawek dziennych, ale także wynik mnożenia liczby stawek dziennych i wartości jednej stawki. Sąd Najwyższy uznał zarazem, że treść art. 39 § 1 k.k.s. oraz art. 86 § 1 k.k. jest jasna i prowadzi do jednoznacznych wniosków co do zawartych w nich zasad orzekania kary łącznej grzywny. Przede wszystkim Sąd Najwyższy zauważył, że regulacje te określając, granice kary łącznej grzywny, posługują się kryterium liczby stawek dziennych. W konsekwencji, ustalenie najsurowszej kary jednostkowej, stanowiącej dolną granicę kary łącznej, musi odbywać się wyłącznie przez pryzmat liczby orzeczonych stawek dziennych. Natomiast górną granicę tej kary będzie wyznaczała suma stawek dziennych, ustalonych odnośnie do każdej z jednostkowych grzywien. W ocenie Sądu Najwyższego, ustalenie w wyroku łącznym granic kary łącznej grzywny odbywa się zatem niezależnie od wysokości stawek przyjętych w poszczególnych wyrokach, a kwotowe oznaczenie wartości tych stawek nie ma z tego punktu widzenia żadnego znaczenia. W ocenie Sądu, przepis art. 86 § 2 k.k. wskazuje, że granice wysokości stawki dziennej, w ramach których sąd ma możliwość dokonania wyboru jej wysokości na potrzeby kary łącznej, wyznaczone są przez dolny próg zaczerpnięty z art. 23 k.k.s., albo też z art. 33 § 3 k.k., górny próg wyznacza natomiast najwyższa stawka przyjęta w orzeczeniach wydanych za pozostające w zbiegu przestępstwa. Brzmienie art. 86 § 2 k.k. nie daje, zdaniem Sądu, podstaw do wprowadzania jakichkolwiek innych reguł modyfikujących granice wysokości możliwej do orzeczenia stawki dziennej. We wskazanym judykacie Sąd Najwyższy zauważył także, że istota stawkowego systemu orzekania grzywny wymaga, aby rozstrzygnięcie co do liczby stawek było całkowicie niezależne od statusu majątkowego sprawcy, natomiast rozstrzygnięcie co do wysokości jednej stawki odwrotnie - zależne wyłącznie od tego statusu. W ocenie Sądu Najwyższego, jedyny wpływający z tej reguły wniosek to taki, że kręgi okoliczności wpływających na jedną i drugą decyzję powinny być rozłączne.

Tylko na marginesie wskazać należy, że pogląd nawiązujący do pierwszej grupy orzeczeń przedstawia w doktrynie jedynie G. Rejman (w:) G. Rejman (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Komentarz, Warszawa 1999, s. 1216. Stanowiska

rozdzielające zagadnienia ustalania liczby stawek dziennych i ich wysokości prezentują m.in. M. Melezini (w:) M. Melezini (red.), System Prawa Karnego, Tom 6, Kary i środki karne, Poddanie sprawcy próbie, Warszawa 2010, s. 324-325, P. Kardas (w:) A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Kraków 2012, s. 1084, A. Marek: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 260, J. Giezek , (w:) J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2012, s. 549, S. Żółtek (w:) M. Królikowski i R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom II, Warszawa 2011, s. 743-744. Zauważyć jednak należy, że żaden ze wskazanych autorów nie rozstrzygał wprost podejmowanej tutaj problematyki.

Biorąc pod uwagę powyższe rozbieżności w orzecznictwie i fakt, że do ich wystąpienia doszło na skutek stosowania tych samych metod wykładni uznać należy, że spełnione są przesłanki z art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym.

Nie można przy tym nie dostrzec, że do rozbieżności w wykładni prawa doszło w Sądzie Najwyższym, którego zadaniem jest między innymi dbałość o jednolitość orzecznictwa. Kwestia, której rozbieżność ta dotyczy ma przy tym istotne znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. W zależności od przyjętego poglądu różnie kształtują się bowiem granice kary łącznej grzywny, co ma bezpośrednie znaczenie dla ogółu obywateli i ich równego traktowania. Okoliczności powyższe przemawiają za przyjęciem, że złożenie wniosku przez Prokuratora Generalnego jest uzasadnione, a przedstawione w nim zagadnienie prawne wymaga rozstrzygnięcia w formie uchwały.

Przechodząc do rozważenia przedmiotowego zagadnienia rozpocząć należy od uwagi, że analizowany problem jest wspólny dla regulacji Kodeksu karnego, jak również Kodeksu karnego skarbowego. Zgodnie bowiem z art. 39 § 2 k.k.s., w razie skazania za zbiegające się przestępstwo skarbowe i przestępstwo określone w innej ustawie karnej, sąd wymierza karę łączną na zasadach określonych w Kodeksie karnym skarbowym. Przepis art. 39 § 1 k.k.s. stanowi natomiast, że sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 1080 stawek dziennych (co jest oczywistą modyfikacją w porównaniu do art. 86 § 1 k.k., który przewiduje górną granicę kary grzywny w liczbie 810 stawek dziennych oraz art. 86 § 2b k.k. pozwalającego na orzeczenie grzywny w liczbie do 4500 stawek

dziennych). W Kodeksie karnym skarbowym wskazano również, że do przestępstw skarbowych ma zastosowanie art. 86 § 2 k.k., który stanowi, że wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość jednej stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3 k.k., przy czym wysokość stawki dziennej nie może przekroczyć najwyższej ustalonej poprzednio (art. 20 § 2 k.k.s.).

Przed dalszymi uwagami zauważyć trzeba, że art. 86 § 2 k.k. ma zastosowanie jedynie w przypadku wydawania wyroku łącznego. Z założenia bowiem sąd wydając wyrok skazujący co do wielu przestępstw, wraz z zawartym w nim orzeczeniem o karze łącznej, musi tak ukształtować kary grzywny, aby nie zachodziła konieczność ponownego określania wysokości stawek dziennych. Jak wskazuje się w orzecznictwie, ustalenie w jednym wyroku różnych wysokości stawek dziennych grzywny rażąco narusza prawo materialne. Wynika to z założenia, że wysokość stawki dziennej grzywny jest ustalana według kryterium sytuacji majątkowej sprawcy wyrażonego w art. 33 § 3 k.k. Oznacza to, że stawka dzienna nie może być, dla potrzeb wydania określonego wyroku, różnie oceniana w zależności od popełnionego przestępstwa (tak też m.in. A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2007, s. 209; zob. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2008 r., WA 36/08 R-OSNKW 2008, poz. 1919; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2006 r., II KK 346/05, OSNKW 2006, z. 3, poz. 30; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 maja 2006 r., II AKa 383/05, KZS 2006, Nr 11, poz. 48).

Rozpatrywane zagadnienie sprowadza się zarazem do odpowiedzi na pytanie, czy ustalenie granic kary łącznej grzywny, powinno odbywać się tylko przez pryzmat liczby orzeczonych stawek dziennych, czy może powinno to być iloczynem liczby stawek dziennych i wartości jednej stawki. Przy określonych konfiguracjach procesowych może być bowiem tak, że orzeczona kara łączna, po przemnożeniu stawek dziennych przez ich wysokość, będzie przedstawiała sobą kwotę większą od wyrażonej kwotowo sumy kar jednostkowych albo przedstawiała sobą wartość mniejszą od kwot poszczególnych kar jednostkowych. W skrajnych przypadkach może być ona nawet mniejsza od kwoty kary grzywny wymierzonej w najmniejszej liczbie stawek.

Wykładni wymaga zatem art. 86 § 1 k.k., który określa generalne granice kary łącznej wyrażające się w zasadzie absorpcji i kumulacji redukcyjnej, oraz jego relacja do art. art. 86 § 2 k.k., który nakazuje określić na nowo wysokość stawki

dziennej grzywny, według wskazań zawartych w art. 33 § 3 k.k. Istotne przy tym jest, że wysokość nowej stawki dziennej grzywny nie może przekroczyć najwyższej ustalonej w poprzednich wyrokach skazujących. Oczywistością jest, że minimalna wysokość stawki dziennej będzie współształtowana przez art. 33 § 3 k.k. i wyniesie ona 10 zł, maksymalna zaś wynikać będzie z najwyższej stawki ustalonej w poprzednim wyroku (zgodnie z art. 33 § 3 k.k. nigdy nie przekroczy ona 2000 zł).

Nie może budzić wątpliwości, że u podstaw orzekania grzywny w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym legło założenie, że ocena bezprawności czynu wyrażana jest przez liczbę stawek kary grzywny. Wysokość stawki wiązać się zaś ma z szeroko rozumianą sytuacją majątkową i rodzinną sprawcy [zob. K. Buchała (w:) K. Buchała, A. Zoll (red.), Kodeks karny, Część ogólna, Kraków 1998, s. 314]. Decydując się zatem na orzeczenie grzywny w konkretnej sprawie sąd wprawdzie dokonuje oceny bezprawności zachowania sprawcy, co wyraża się w liczbie orzeczonych stawek (zgodnie z art. 33 § 1 k.k.), dopiero następnie ustalając stawkę dzienną bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe (zgodnie z art. 33 § 3 k.k.). Jeżeli jednak sytuacja majątkowa sprawcy wskazuje na to, że ten grzywny nie uiszczy i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji, to sąd orzeka inną karę (zgodnie z art. 58 § 2 k.k.). Przytoczone regulacje nie pozostawiają wątpliwości, że orzekanie grzywny w systemie stawek dziennych jest dwuetapowe, przy czym etapy te są względem siebie rozłączne, co wynika z odmiennych kryteriów decydujących o liczbie stawek oraz o ich wysokości. Oczywiście dolegliwość kary w stosunku do konkretnego sprawcy wyznaczana będzie przez iloczyn stawek i ich wysokości. Nie trzeba jednak przekonywać, że przyjęty system umożliwia wymierzenie kary grzywny o zbliżonej dolegliwości osobie zamożnej i o względnie niskim statusie majątkowym. Kwoty kar będą się bowiem różnić, ale ich oddziaływanie indywidualno prewencyjne pozostanie zbliżone. System wymiaru kary grzywny w stawkach dziennych jest także – co bardzo istotne – podstawą do zaliczenia okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet orzeczonej kary grzywny - art. 63 § 1 k.k., podobnie w sytuacji przewidzianej w art. 71 § 2 zd. drugie k.k.

Dwuetapowy sposób wymierzania kary grzywny dotyczy również orzekania tej kary wyrokiem łącznym. Modyfikacja jaka tutaj zachodzi wiąże się jedynie z odmiennościami wynikającymi ze specyfiki kary łącznej. Jej wymiar wyznaczany jest bowiem w oparciu o już istniejące orzeczenia jednostkowe. Zgodnie z art. 86 §

1 k.k. kara łączna grzywny orzekana jest w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny (jeżeli chodzi o art. 39 § 1 k.k.s. – 1080 stawek). Poruszanie się we wskazanym zakresie nie jest jednak uzależnione od oceny bezprawności czynu, a od związków podmiotowo-przedmiotowych między zbiegającymi się przestępstwami [szerzej zob. S. Żółtek (w:) M. Królikowski i R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom II, Warszawa 2011, s. 731]. Zarazem powiązania te (analogicznie do oceny bezprawności czynów przy wyrokach jednostkowych) są zagadnieniem niezależnym i rodzajowo odmiennym od określania wysokości stawki dziennej grzywny orzeczonej wyrokiem łącznym. Wszelkie zatem zasady wiążące się z orzekaniem kary łącznej grzywny należy odnosić do liczby stawek, nie zaś ich wysokości (co wynika wprost z art. 86 § 1 k.k.). Potwierdzeniem powyższego jest wspomniany już art. 86 § 2 k.k., nakazujący sądowi określić na nowo wysokość stawki dziennej grzywny. Nieunikniona jest konstatacja, że wiązać się to musi z ponowną oceną sytuacji majątkowej sprawcy na moment wydawania wyroku łącznego. Dolegliwość kary grzywny, także orzekanej wyrokiem łącznym, stanowiąc iloczyn liczby stawek dziennych i ich wysokości oceniana jest zatem zawsze na chwilę wyrokowania. Taki jest też sens wyróżnienia art. 86 § 2 k.k., co jednoznacznie nakazuje wyklądać go w oderwaniu od art. 86 § 1 k.k. (na tej samej zasadzie zatem, jak interpretuje się art. 33 § 3 k.k. nie wiążąc go z art. 33 § 1 k.k.).

Omówione rozwiązania legislacyjne przyjęte w Kodeksie karnym zasadzają się na założeniu, iż wymierzając karę łączną grzywny sąd musi mieć możliwość zachowania jej dolegliwości wynikającej ze skazań jednostkowych, tj. jeżeli szeroko rozumiana sytuacja majątkowa skazanego się zmieni, to sąd również musi mieć możliwość zmiany wysokości stawki dziennej grzywny, tak w dół jak i w górę. Chodzi tu bowiem generalnie o zachowanie symetryczności z orzeczonymi karami w wyrokach jednostkowych z ewentualnymi modyfikacjami wynikającymi z dyrektyw orzekania kary łącznej (jeżeli jednak sytuacja majątkowa skazanego pozostaje stabilna, a sąd w wyroku łącznym przyjmie inną wysokość stawki dziennej grzywny, to naturalnym będzie pytanie o naruszenie prawa, tj. art. 86 § 2 w zw. z 33 § 3 k.k., w zakresie w jakim określając wysokość stawki dziennej kary grzywny wywarło wpływ w niedozwolonym zakresie na już zapadłe rozstrzygnięcia).

Ustawodawca zastrzegł jednak, że ocena sytuacji majątkowej i rodzinnej sprawcy podejmowana w wyroku łącznym, nie może być „korzystniejsza” niż odpowiednia „najkorzystniejsza” ocena mająca miejsce przy skazaniach jednostkowych (art. 86 § 2 k.k. stanowi wszak, że „wysokość stawki dziennej nie może jednak przekroczyć najwyższej ustalonej poprzednio”). Ewentualne zatem np. zwiększenie dochodów ponad dochody osiągnięte w sytuacji określania najwyższej wysokości stawki w wyroku jednostkowym, nie może przełożyć się na podniesienie wysokości stawki grzywny w karze łącznej. Zapatrywanie takie można uzasadniać chęcią uniknięcia nadmiernych zmian co do wysokości stawek grzywny, które przy przyjęciu pełnej dowolności mogłyby czynić iluzorycznymi rozstrzygnięcia jednostkowe. Dążono tutaj zatem do chociażby minimalnego powiązania wysokości stawki przyjętej w karze łącznej ze stawkami przyjętymi w wyrokach jednostkowych, tym samym wyrażając poszanowanie dla już zapadłych wyroków sądowych.

Konsekwencje zaprezentowanej argumentacji można przedstawić na przykładzie, tj. jeżeli hipotetycznie przyjmując, że skazany w momencie orzekania różnymi wyrokami jednostkowymi kar grzywny znajdował się w coraz to lepszej sytuacji majątkowej i rodzinnej, to nie będzie przeszkodą, żeby w wyroku łącznym przyjąć wyższe stawki niż przyjęte w początkowych wyrokach (z ograniczeniem do najwyższej uprzednio ustalonej stawki). Postępowanie takie, w skrajnych sytuacjach, może doprowadzić do orzeczenia kary łącznej, która przy wyrażeniu jej kwotowo, będzie wyższa od sumy wyrażonych kwotowo kar jednostkowych. Nie będzie to zarazem uchybienie wynikające z błędnej wykładni, a nieuchronne następstwo przyjętego w polskim prawie modelu wymierzania kary grzywny i kształtowania kary łącznej.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2008 r., IV KK 113/08, LEX nr 469408 podniesiono argument przeciwko przedstawionemu powyżej schematowi polegający na przyjęciu „hipotetycznej sytuacji, w której orzekanie w wyroku łącznym o karze łącznej grzywny nastąpiłoby już po uiszczeniu w całości przez skazanego dotychczas orzeczonych grzywien. Trudna do zaakceptowania byłaby sytuacja prowadząca do konieczności egzekwowania kary łącznej grzywny w części przekraczającej już uiszczone w całości grzywny jednostkowe”. Dostrzegając atrakcyjność wyводу Sądu Najwyższego zaprezentowanego w cytowanym wyroku zauważyć trzeba, że lokuje się on w warstwie rozważań odnoszących się do racjonalności wymierzania kary. Raz jeszcze podnieść należy,

że sposób wymierzania kary łącznej grzywny jest wynikiem przyjętych rozwiązań legislacyjnych. Kwestia konieczności uiszczenia niejako dodatkowej grzywny faktycznie może mieć miejsce. Jednakże nie powinna ona dziwić, analogicznie jak dziwić nie powinna możliwość (wynikająca z art. 89 § 1a k.k.) wymierzenia kary łącznej o charakterze bezwzględny w przypadku zbiegu przestępstw z warunkowym zawieszeniem odpowiedniej kary (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., I KZP 29/10, OSNKW 2011, z. 3, poz. 24), jak również możliwość powrotu do zakładu karnego sprawcy znajdującego się na warunkowym przedterminowym zwolnieniu w przypadku zaktualizowania się dyspozycji art. 92 k.k. Są to bowiem nieuchronne konsekwencje obecnego modelu orzekania kary łącznej.

Zaprezentowany tok myślenia zmusza również do przyjęcia, że ustawodawca dopuszcza, iż kara łączna po pomnożeniu stawek będzie mogła być kwotowo „mniejsza” od wyrażonych kwotowo poszczególnych kar jednostkowych. Sytuacja taka wystąpi w przypadku, w którym możliwości płatnicze sprawcy ulegałyby sukcesywnemu pogorszeniu.

W związku z powyższym należy dojść do wniosku, że **w wyroku łącznym granice kary łącznej grzywny wymierzonej w stawkach dziennych, o których mowa w art. 86 § 1 k.k. i art. 39 § 1 k.k.s., wyznaczane są wyłącznie przez kryterium liczby stawek dziennych. Wysokość na nowo określonej stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio (art. 86 § 2 k.k.).**

Na zakończenie należy także zauważyć, że zaprezentowana wykładnia art. 86 § 1 w zw. z § 2 k.k. generalnie nie dotyczy kary łącznej wyrażanej w systemie kwotowym. Jedynym przypadkiem, przy którym w procesie ustalania granic kary łącznej grzywny będzie miało znaczenie kwotowe oznaczenie wysokości stawki dziennej jest sytuacja, gdy za pozostające w zbiegu realnym przestępstwa orzeczono grzywnę w stawkach dziennych oraz grzywnę kwotową. W takim wypadku, odwołać się należy do art. 86 § 2a k.k., który nakazuje wymierzyć karę łączną w systemie kwotowym, co poprzedzone być musi pomnożeniem kary orzeczonej w stawkach dziennych, przy zachowaniu wysokości stawki przyjętej w wyroku jednostkowym. Słusznie jednak zauważono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2010 r., III KK 231/10, LEX nr 653511, że regulacja ta ma charakter wyjątkowy i stanowi odstępstwo od reguły. Sens dodania do art. 86 k.k. § 2a

zasadzał się właśnie na konieczności wprowadzenia tej odmienności, ponieważ obowiązujące przed dodaniem tegoż paragrafu regulacje nie zawierały normy wskazującej sądom, jak powinny postąpić w opisanej sytuacji. Przepis art. 86 § 2a k.k. ma zatem charakter techniczny i jest niezbędny dopóki w różnych ustawach przewidziana jest możliwość orzekania kar grzywny w formie kwotowej, których przekształcenie w grzywny wymierzane w systemie stawkowym jest niewykonalne.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów udzielił odpowiedzi, jak w uchwale.